

روش‌شناسی تاریخ

دکتر احمد پاکتچی
تنظیم و ویرایش: صالح زارعی

فهرست مطالب

سخن ناشر.....	۱۵
پیشگفتار.....	۱۷
مقدمه.....	۲۱
فصل ۱. مقدمات.....	۲۳
۱. ابزارهای اصلی پژوهشگر.....	۲۳
۱-۱. شناخت منابع تاریخی.....	۲۴
۲-۱. روش‌شناسی تاریخ.....	۲۴
۳-۱. شمع تاریخی.....	۲۴
۱-۳-۱. منابع اکتشافی در پژوهش.....	۲۷
۲-۳-۱. جبران خلأ شمع تاریخی.....	۲۸
۲. تنوع روش‌ها در پژوهش.....	۳۲
۳. سیطره‌ی نگاه تاریخی در قرن‌های ۱۸ و ۱۹.....	۳۵
۴. تاریخ تبیین‌گرا.....	۳۶
۵. تبادل روش میان تاریخ و دیگر علوم.....	۳۹
۱-۵. کاربرد روش‌های زبان‌شناسی در تاریخ.....	۳۹
۱-۱-۵. سلسله‌ی کاسی.....	۳۹
۲-۱-۵. گاهان زردشت.....	۴۱

۴۳	فصل ۲. رده‌بندی و ارزش‌یابی اطلاعات.....
۴۳	۱. گزارش‌ها و ردها.....
۴۴	۱-۱. نقاط ضعف و قوت ردها و گزارش‌ها.....
۴۵	۲-۱. گستره‌ی ردهای تاریخی.....
۴۷	۳-۱. ردهای تاریخی در متون.....
۴۸	۱-۳-۱. فرستادن فرزند خسرو به حیره.....
۵۰	۴-۱. مورخ و تحلیل ردها.....
۵۱	۱-۴-۱. زیگورات عیلامی در تپه‌ی سیلک.....
۵۴	۲. ردهای فرهنگی و ردهای فیزیکی.....
۵۵	۱-۲. تماس فرهنگی ایران با ویتنام.....
۵۶	۲-۲. مراسم سیماناسانتا در اسپانیا.....
۵۸	۳-۲. سوگند خوردن.....
۵۹	۴-۲. تاثیر نام‌ها در مطالعه‌ی ردهای فرهنگی.....
۶۰	۵-۲. نشان‌های خانوادگی.....
۶۱	۶-۲. یادمان‌ها اخص از ردهای فرهنگی.....
۶۱	۱-۶-۲. کاربرد سکه‌شناسی در مطالعات تاریخی.....
۶۳	۳. برداشت مورخ از ردها.....
۶۴	۱-۳. مهاجرت پارس‌ها و مادها.....
۶۷	فصل ۳. مطالعات جانبی تاریخ.....
۶۹	۱. مشکلات خواندن اطلاعات باستان‌شناسی.....
۶۹	۱-۱. مطالعات هم‌زمانی در باستان‌شناسی.....
۷۰	۲-۱. شیء باستانی به مثابه‌ی سوره.....
۷۱	۳-۱. مطالعه‌ی منقطع اشیاء.....
۷۲	۲. روش‌های استفاده از اطلاعات باستان‌شناختی.....
۷۲	۱-۲. مدل مکانی.....
۷۵	۲-۲. مدل فرهنگی.....
۷۵	۱-۲-۲. طیف تنوع فرهنگی.....
۷۵	۱-۲-۲. هرم‌سازی از مصر تا سودان.....

۲-۲-۲. تماس، گسست فرهنگی ۷۷

۲-۲-۲. ۲- مسجد جامع مسجد ۷۷

۲-۲-۲. ۲- مسجد، مسجدی مسئول ۷۷

۲-۲-۳. فرهنگ اسلامی و فرهنگ خودی ۷۹

۳. مطالعاتی موردی شیاه ۸۱

۳-۱. تفاوت در روش ها ۸۱

۳-۱-۱. علم نسب شناسی ۸۴

فصل ۴. مطالعاتی عناصر فرهنگی، زبان شناسی و نام شناسی ۸۷

۱. کاربرد محدود بهستان شناسی در تاریخ صدر اسلام ۸۷

۲. کاربرد مطالعات زبان شناسی در تاریخ ۸۸

۲-۱. رویکرد زبان شناسان به مطالعاتی زبان ۸۸

۲-۲. رویکرد مورخ به مطالعاتی زبان ۸۹

۳-۳. کاربرد مطالعات آواشناسی در تاریخ ۹۰

۳-۳-۱. تغییر در واها ۹۰

۳-۳-۲. تغییر در واژگان ۹۲

۴-۲. نگاه عامیانه به فرایند معنا سازی ۹۳

۵-۲. نگاه زبان شناس به فرایند معنا سازی ۹۵

۵-۲-۱. رابطه ی الفاظ و معانی ۹۶

۵-۲-۱-۱. واژه ی از گنل ۹۷

۳. عوامل موثر در تسریع تغییرات واژگان ۱۰۰

۳-۱. تماس فرهنگی و جایجایی تمدنی ۱۰۰

۳-۱-۱. تحولات پرشتاب در زبان فارسی ۱۰۰

۳-۱-۱-۱. تحولات زبانی در دوره ی مغول و صفوی ۱۰۱

۳-۱-۱-۲. پس از انقلاب اسلامی ۱۰۲

۴. جایجایی الفاظ برای معانی از پیش موجود ۱۰۳

۴-۱. مقایسه ی در زمانی در فرایند معنا سازی ۱۰۴

۴-۱-۱. اقطاع ۱۰۵

۴-۱-۲. مدارس غیر انتفاعی ۱۰۹

۱۱۰	۴-۱-۳. صراف
۱۱۱	۴-۱-۴. ترانه
۱۱۱	۴-۱-۵. کراء الارض
۱۱۲	۵. ریشه‌ی زبان‌ها
۱۱۵	۶. کاربرد زبان و نام در مطالعات تاریخی
۱۱۶	۶-۱. قوم پماک
۱۲۰	۶-۲. بیماری یرقان
۱۲۱	۶-۳. فلز قلع
۱۲۴	۶-۴. واژه‌ی بیابان
۱۲۶	۶-۵. واژه‌ی قاتق
۱۲۷	۶-۶. رابطه‌ی روح و دریا
۱۲۷	۶-۷. واژه‌ی خوشبختی
۱۲۹	۶-۸. سرنوشت
۱۲۹	۶-۹. فرهنگ زار
۱۳۱	۶-۱۰. واژه‌ی شهر
۱۳۲	۶-۱۱. اسامی اقوام و تاریخ آنها
۱۳۲	۶-۱۱-۱. قوم آلمانی
۱۳۳	۶-۱۱-۲. قوم آسی
۱۳۴	۶-۱۱-۳. قوم اویغور
۱۳۵	۶-۱۱-۴. قوم ارغون
۱۳۶	۶-۱۱-۵. استان چهار محال و بختیاری
۱۳۶	۷. اشتقاق فراموش شده در نام‌ها
۱۳۷	۷-۱. بعلبک
۱۳۷	۷-۲. مشهد
۱۳۷	۷-۳. خراسان
۱۳۸	۸. منابعی برای ریشه‌شناسی لغات
۱۴۱	فصل ۵. جغرافیای تاریخی
۱۴۲	۱. دقت در بررسی گزارش‌های تاریخی
۱۴۲	۱-۱. ایرانشهر

۱-۳-۲-۱	زابل	۱۴۳
۱-۳-۳-۱	بصره	۱۴۳
۱-۳-۳-۲	جیر	۱۴۳
۱-۳-۳-۵	ظهرن	۱۵۵
۱-۳-۳-۲	۲. جغرافیای تاریخی و مطالعات تاریخی	۱۴۵
۱-۳-۳-۱	۱- نگاه در زمانی در جغرافیای تاریخی	۱۴۶
۱-۳-۳-۳	۳. ضمیمه‌ای منابع جغرافیای تاریخی	۱۴۸
۱-۳-۳-۱	۱- کتب جغرافیایی کهن	۱۴۸
۱-۳-۳-۱-۱	۱- جغرافیای بضمیوس	۱۵۸
۱-۳-۳-۲	۲- جغرافیای استرابون	۱۵۹
۱-۳-۳-۲	۲- منابع جغرافیایی در دوره‌ی اسلامی	۱۵۰
۱-۳-۳-۲-۱	۱- نمونه‌ای از منابع قرن سوم	۱۵۰
۱-۳-۳-۲-۱-۱	۱- «المسالك و الممالك» اثر ابن خردادبه	۱۵۰
۱-۳-۳-۲-۲	۲- «السبلان» اثر یعقوبی	۱۵۵
۱-۳-۳-۲-۲	۲- نمونه‌ای از منابع قرن چهارم	۱۵۸
۱-۳-۳-۲-۲-۱	۱- «صورة الارض» اثر ابن حوقل	۱۵۸
۱-۳-۳-۲-۲-۲	۲- حدود العالم	۱۵۹
۱-۳-۳-۲-۲-۳	۳- «انخراج و صنعة الکتابه» اثر قدامة بن جعفر	۱۶۲
۱-۳-۳-۲-۳	۳- تدوین سنت جغرافی نویسی	۱۶۳
۱-۳-۳-۲-۳-۱	۱- تاریخ نوشته‌های جغرافیایی در جهان اسلامی	۱۶۶
۱-۳-۳-۲-۳-۲	۲- جغرافیای منطقه‌ای	۱۶۶
۱-۳-۳-۳	۳- سفرنامه‌ها	۱۶۷
۱-۳-۳-۱	۱- سفرنامه‌ی ابودلف	۱۶۸
۱-۳-۳-۲	۲- سفرنامه‌ی ابن فضلان	۱۶۹
۱-۳-۳-۳	۳- سیاحت نامه‌ی اولیا چلبی	۱۷۰
۱-۳-۳-۴	۴- سفرنامه‌های اروپایی	۱۷۱
۱-۳-۴	۴- راه نامه‌ها و نقشه‌ها	۱۷۳
۱-۳-۵	۵- منابع گوناگون تاریخی	۱۷۸

۱۸۳	فصل ۶. گاه‌شماری.....
۱۸۳	۱. انواع تقویم.....
۱۸۴	۱-۱. کیسه‌گیری.....
۱۸۶	۱-۲. شاخص روزهای هفته.....
۱۸۹	۱-۳. تقویم‌های قمری.....
۱۹۰	۱-۳-۱. مبنای محاسبه‌ی آغاز و پایان ماه.....
۱۹۰	۱-۳-۱-۱. رؤیت هلال.....
۱۹۰	۱-۳-۱-۲. نگاه عددی.....
۱۹۲	۱-۳-۱-۳. جداول نجومی.....
۱۹۳	۱-۴. تقویم‌های شمسی-قمری.....
۱۹۵	۱-۵. مبنای محاسبه‌ی ماه در تقویم‌های شمسی.....
۱۹۶	۱-۶. جابجایی بین تقویم‌ها.....
۱۹۷	۱-۶-۱. فرمول ویلسن.....
۱۹۷	۱-۶-۲. فرمول هارتنر.....
۱۹۸	۱-۶-۳. شمارش.....
۲۰۰	۲. دوره‌های تاریخی.....
۲۰۱	۳. نسل‌ها و طبقات.....
۲۰۲	۳-۱. توجه به مطالعه‌ی طبقات.....
۲۰۴	۳-۲. طبقه‌بندی اساتید دانشگاهی ایران.....
۲۰۶	۳-۳. طبقات فقه‌های شیعه.....
۲۰۸	۳-۴. مبنای محاسبه‌ی طبقات.....
۲۱۰	۳-۵. طبقه‌بندی نسل‌ها در دو قرن اول اسلامی.....
۲۱۳	فصل ۷. رویکردها در تحلیل اطلاعات.....
۲۱۳	۱. روندهای پیشرو و روندهای پسرو.....
۲۱۵	۱-۱. مثال‌هایی از روند پسرو.....
۲۱۵	۱-۱-۱. نظام‌های حکومتی در ایران باستان.....
۲۱۶	۱-۱-۲. اهرام مصر.....
۲۱۷	۱-۱-۳. شهرسازی در ایران.....

۱-۱-۱. تکه‌بازی ساخت چرخ.....	۲۱۷
۱-۱-۲. یک سبی.....	۲۲۰
۱-۱-۳. وضعیت حوزه‌جات مالی در دودنی سخاوتمندی.....	۲۲۱
۲. مضامین همزمانی.....	۲۲۲
۱-۲-۱. نقد آراء مرتبانه به مضامین همزمانی.....	۲۲۳
۲-۲-۱. معنای زمان ۱-۱ و ۱-۱-۱.....	۲۲۴
۱-۲-۲. ویژگی وضعیت‌های ۱-۱-۱، ۱-۱-۱، ۱-۱-۱.....	۲۲۵
۳-۲-۱. نقش عناصر ثبات و تغییر.....	۲۳۳
۱-۳-۲. حوزه‌ای حوزه نظم نسبی به ولی مرو.....	۲۳۴
۲-۳-۲. ملاک کلی در عناصر ثبات و تغییر.....	۲۳۵
۳-۳-۲. عناصر ثبات و تغییر در گزارش ولی مرو.....	۲۳۶
۴-۳-۲. خطبه خواندن حاضر ذوالسینین به نام خود.....	۲۳۸
۳. خطی نگری در تاریخ.....	۲۳۸
۱-۳-۱. خطی نگری در تاریخ ایران.....	۲۴۱
۲-۳-۱. خطی نگری در تاریخ شیعی.....	۲۴۴
۱-۲-۳-۱. تاریخ زیدیه.....	۲۴۴
۲-۲-۳-۱. خطی نگری در اندیشه‌ی سیاسی شیعه.....	۲۴۶
۳-۳-۱. تعامل جریان‌های موازی.....	۲۵۲
۱-۳-۳-۱. یکی شدن جریان‌ها.....	۲۵۳
۲-۳-۳-۱. آغاز روند جدید.....	۲۵۳
۱-۲-۳-۳-۱. جریان زیدیه.....	۲۵۳
۳-۳-۳-۱. استحالی یک جریان در جریان دیگر.....	۲۵۴
۱-۳-۳-۳-۱. استحالی جارودیه در امامیه.....	۲۵۴
۲-۳-۳-۳-۱. تعامل شخصیت‌های مختلف جارودی با امامیه.....	۲۵۶
۴-۳-۳-۱. نزدیکی جریان‌ها به یکدیگر.....	۲۵۹
فصل ۸ ساختارگرایی در تاریخ.....	۲۶۱
۱. ضرورت بحث از ساختارگرایی.....	۲۶۱
۲. ساختارمندی تاریخ.....	۲۶۳

۳۶۶.....	۳. اجزای ساختار
۲۷۰.....	۴. نگاه ساختاری به تاریخ
۲۷۲.....	۵. نحوه‌ی شکل‌گیری ساخت‌گرایی
۲۷۵.....	۵-۱. روابط میان ساختارها
۲۷۹.....	۶. محدودیت‌های دانشی در تحلیل‌ها
۲۷۹.....	۶-۱. وقایع عصر صفوی
۲۸۳.....	فصل ۹. سازمندگرایی (کنستروکتیویسم) در تاریخ
۲۸۳.....	۱. سازمندگرایی
۲۸۸.....	۲. تفاوت عمده‌ی ساختارگرایی و سازمندگرایی
۲۸۹.....	۳. ساختن و تصحیح مدل‌ها
۲۹۱.....	۳-۱. مراد از مدل‌های مشابه
۲۹۲.....	۳-۲. تصحیح مدل‌ها به مدل‌های کلان و انعطاف‌پذیر
۲۹۴.....	۳-۲-۱. مدل‌های حکومت
۲۹۶.....	۳-۲-۲. مدل‌های زبان
۲۹۶.....	۳-۲-۳. مدل‌های کلان‌تر خانواده
۲۹۹.....	۳-۳. شبیه‌سازی مدل‌ها
۳۰۰.....	۳-۴. آسیب‌شناسی مدل‌ها و مطالعات اقلیت
۳۰۳.....	۳-۴-۱. رابطه‌ی نزدیک میان اقلیت‌ها
۳۰۳.....	۳-۴-۱-۱. رابطه‌ی تمدن حبشه و ارمنستان
۳۰۴.....	۳-۴-۱-۲. رابطه‌ی مسلمانان و یهودیان چین
۳۰۵.....	۳-۵. ترکیب مدل‌ها در فرایند مطالعه
۳۰۶.....	۴. تفاوت‌های ساخت‌گرایی و سازمندگرایی
۳۰۸.....	۵. منابعی در معرفی ساخت‌گرایی و سازمندگرایی
۳۱۱.....	تکمله فصل اول؛ رویکردهای تحلیل اطلاعات
۳۱۱.....	۱. رابطه الگوی جدول و تحلیل اطلاعات
۳۱۱.....	۱-۱. مراحل حل جدول
۳۱۳.....	۱-۲. شناخت ساختار؛ شرط اساسی حل جدول
۳۱۴.....	۲. نگاه ساخت‌گرا به حوادث تاریخی

- ۳۵۷..... ۲-۵. مکتب تاریخی- اجتماعی شیکاگو
- ۳۵۸..... ۳-۵. تجربه‌گرایی آنگلو ساکسون و شهودگرایی قاره‌ای
- ۳۵۹..... ۴-۵. اختلاف در مفهوم ساختار
- ۳۵۹..... ۱-۴-۵. شهودگرایی در اندیشه‌ی هگل و شلینگ
- ۳۶۰..... ۲-۴-۵. حرکت مارکس از شهودگرایی به تجربه‌گرایی
- ۳۶۱..... ۳-۴-۵. بازخوانی اندیشه‌های مارکس
- ۳۶۲..... ۶. تعریف ساختار
- ۳۶۳..... ۱-۶. رفتارگرایی آنگلو ساکسون در مقابل ساختارگرایی
- ۳۶۴..... ۲-۶. زبان‌شناسی بلومفیلدی
- ۳۶۵..... ۳-۶. نگاه به ساختار در اروپا و آنگلو ساکسون
- ۳۶۸..... ۷. تفاوت تفکر و مبانی در مکاتب قاره‌ای
- ۳۶۸..... ۱-۷. تقابل مبانی آلمان و فرانسه در تاریخ پژوهی
- ۳۶۹..... ۲-۷. تفاوت دو سطح وجودی (نومن و فنومن)
- ۳۷۱..... ۳-۷. پدیدارشناسی و مطالعه تاریخ
- ۳۷۳..... ۱-۳-۷. ظهور پدیده‌ها برای فاعل شناسا
- ۳۷۳..... ۲-۳-۷. حرکت از فاعل شناسا به وقایع تاریخی
- ۳۷۴..... ۳-۳-۷. تعارض پدیدارشناسی و ساختارگرایی
- ۳۷۵..... ۴-۳-۷. زبان تاریخ
- ۳۷۷..... ۵-۳-۷. عدم امکان جمع حقیقی پدیدارشناسی و ساختارگرایی
- ۳۷۷..... ۱-۵-۳-۷. رولان بارت
- ۳۷۸..... ۸. پدیدارشناسی آلمان و ساختارگرایی فرانسه
- ۳۷۹..... ۱-۸. فردگرایی و جمع‌گرایی
- ۳۸۰..... ۲-۸. فردگرایی ساختارگرایی
- ۳۸۱..... ۳-۸. جمع‌گرایی پدیدارشناسی
- ۳۸۳..... ۴-۸. نگاه استقرایی آلمان در مقابل قیاس فرانسوی
- ۳۸۶..... ۵-۸. رانکه نماد تاریخ پژوهی آلمان
- ۳۸۸..... ۶-۸. شخصیت‌های تاثیرگذار در تاریخ پژوهی فرانسه
- ۳۸۸..... ۱-۶-۸. ژوبین ویل

۳۸۸.....	۸-۶-۲. رومن کیرشمن
۳۹۰.....	۵. نقش ساختگری بر عصر فکر به مورد
۳۹۱.....	۶-۱. نقد بر آمریکایی در دیپت
۳۹۱.....	۹-۲. ورود ساختگری به آمریکا به کمک نقد بر آمریکایی
۳۹۳.....	۹-۳. تأثیر دیگر اندیشه‌ها بر ساختگری تقبل یافته
۳۹۵.....	۱۰. کل نگری در نگاه نما
۳۹۷.....	۱۰-۱. مرکس ساختگری ^{۱۹}
۳۹۸.....	۱۱. تهنیت ساختگری
۴۰۱.....	۱۲-۱. پست مدرنیسم در تاریخ پژوهی
۴۰۲.....	۱۲-۱. معنای پایان پست مدرنیسم
۴۰۳.....	۱۲-۲. جنگ‌های جهانی و نقد تجربه‌گرایی
۴۰۴.....	۱۲-۳. ظهور اندیشمندان پست مدرن در دهه ۶۰ میلادی
۴۰۴.....	۱۲-۴. اشتراک در نه به مدرنیسم
۴۰۵.....	۱۲-۵. استفاده از اندیشه‌های پست مدرن در تاریخ
۴۰۶.....	۱۲-۶. توجه مجدد به قانونمندی تاریخ
۴۰۶.....	۱۲-۶-۱. شکل‌گیری تاریخ ساخت‌گرا
۴۰۸.....	۱۲-۶-۱-۱. کتاب برخورد تمدن‌ها
۴۰۸.....	۱۲-۶-۱-۲. نگاه تمدنی به تاریخ
۴۰۸.....	یکم. «مطالعه تاریخ» توین بی
۴۰۹.....	دوم. «تاریخ تمدن» ویل دورانت
۴۱۰.....	سوم. واحدهای درسی تاریخ در علوم سیاسی
۴۱۱.....	۱۲-۷. روند پیشرو در تاریخ
۴۱۲.....	۱۲-۷-۱. نقد فوکو به روندهای پیشرو
۴۱۳.....	۱۲-۷-۲. ایستمه
۴۱۵.....	۱۲-۷-۲-۱. حل دشواری‌های تاریخ با توجه به ایستمه هر عصر
۴۱۸.....	۱۲-۷-۲-۲. تاریخ جنون
۴۱۹.....	۱۳. دیدگاه مولف در قبال مکاتب تاریخی
۴۲۲.....	۱۳-۱. نقش فرهنگ و پدیده‌های فرهنگی

۴۲۵.....	تکمله فصل سوم: تضادهای دو گانه در مقولات دینی
۴۲۶.....	۱. تبدیل عمل و لا عمل توسط دین.....
۴۲۹.....	۲. تعیین عقیده و لا عقیده توسط دین.....
۴۳۰.....	۱-۲. اعتقاد به بروج و افلاک در اسماعیلیه.....
۴۳۱.....	۲-۲. حکومت امام در شیعه.....
۴۳۲.....	۱-۲-۲. مسأله حکومت در تاریخ شیعه.....
۴۳۳.....	۲-۲-۲. نظریه ولایت فقیه.....
۴۳۵.....	۳. وظیفه‌ی مورخ در قبال تاریخ.....
۴۳۶.....	۴. توجه به نقطه مقابل عمل و اعتقاد.....
۴۳۷.....	۵. جابجایی و تغییر در کارکردها.....
۴۳۷.....	۵-۱. قربانی حیوان به جای انسان.....
۴۳۸.....	۵-۱-۱. نذر عبدالمطلب برای قربانی عبدالله.....
۴۳۸.....	۵-۲. حذف کارکردهای پیشین.....
۴۳۸.....	۵-۲-۱. تبدیل قربانی انسانی به لا عمل در اسلام.....
۴۳۹.....	۵-۲-۲. اصالت یافتن قربانی حیوانی در اسلام.....
۴۳۹.....	۵-۲-۳. سعی صفا و مروه.....
۴۴۰.....	۵-۳. ذکر «اشهد ان علیاً ولی الله» در اذان.....
۴۴۱.....	۵-۴. داستان‌های انبیا در قرآن و عهد عتیق.....
۴۴۱.....	۵-۴-۱. برگزیده بودن قوم یهود.....
۴۴۳.....	۵-۴-۲. داستان نوح علیه السلام در قرآن و تورات.....
۴۴۶.....	۶. ماهیات مختلف، کارکردهای مشترک.....
۴۴۷.....	۶-۱. پیامبر و امام.....
۴۴۷.....	۶-۲. کتاب و سنت.....
۴۴۹.....	۷. چند سطحی بودن پدیده‌های دینی.....
۴۴۹.....	۷-۱. به صلیب کشیدن حضرت مسیح علیه السلام
۴۵۳.....	۷-۲. تلقی‌های متفاوت از غیبت امام عصر علیه السلام
۴۵۷.....	منابع و مأخذ.....
۴۵۹.....	نمایه.....

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
قرآن مجید، سوره صافات، آیه ۳۲

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. ازاین منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی- کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند- درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان‌شاءالله)

وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

معاونت پژوهشی دانشگاه

پیش‌گفتار

انجمن علمی دانشجویی الهیات به منظور انسجام فعالیت‌های علمی، پژوهشی و ایجاد نشاط علمی در دانشجویان الهیات در سال ۱۳۸۳ به همت جمعی از دانشجویان این رشته با عنایت خداوند متعال تأسیس گردید.

از جمله اهداف انجمن می‌توان به زمینه‌سازی جهت شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های علمی-پژوهشی دانشجویان، تلاش جهت پژوهش‌محور نمودن آموزش از طریق ایجاد رابطه منطقی بین آموزش و پژوهش، ایجاد رقابت و فرصت‌های عادلانه‌ی علمی به منظور شناسایی و سازماندهی استعدادهای دانشجویان، بهره‌گیری از مشارکت آنان در ارتقای فضای علمی دانشگاه و زمینه‌سازی جهت تبلور و شفاف‌سازی خواسته‌های دانشجویان در امور علمی و پژوهشی اشاره نمود.

جهت تحقق این اهداف گام‌هایی از جمله برگزاری سخنرانی‌ها، نشست‌ها، هم‌اندیشی‌ها و همایش‌های علمی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی-پژوهشی و نمایشگاه‌های علمی و تخصصی، تشکیل گروه‌های مطالعاتی، سازماندهی اردوها و بازدیدهای علمی و تولید و انتشار منشورات علمی-دانشجویی به حول و قوه الهی برداشته شد. نظر به استقبال دانشجویان ارجمند - اعم از اعضای دانشگاه و حتی خارج از دانشگاه - از آثار برخی اساتید که در کلاس‌های درسی و یا سخنرانی‌های علمی و ... ارائه شده بود، انجمن علمی دانشجویی الهیات بر آن شد جهت احیای چنین آثاری که

حاوی نوآوری‌های علمی و ابتکارات اساتید ارجمند دانشگاه است، اقدام به انتشار این آثار نماید.

مجموعه‌ی پیش رو متن ویراسته‌ی سلسله جلسات درسی استاد ارجمند دکتر احمد پاکتچی است که در دو نیمسال تحصیلی (نیمسال اول تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ و نیمسال اول تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵) با عنوان «روش‌شناسی تاریخ» در جمع دانشجویان رشته‌ی تاریخ تشیع در دانشکده‌ی ارتباطات دانشگاه امام صادق علیه السلام ارائه شده است. ترم اول این سلسله دروس به علت نقصان در ضبط فایل‌ها به صورت تکمله در بخش دوم کتاب گنجانده شده است و آنچه به عنوان متن اصلی مورد توجه قرار گرفته مجموعه مباحثی است که استاد محترم در ترم دوم ارائه‌ی درس به آن پرداخته‌اند. این سلسله دروس پس از پیاده‌سازی و حروفچینی به همت دانشجوی ارجمند آقای صالح زارعی علاوه بر ویرایش ادبی و فصل‌بندی، جهت افزایش وثوق علمی گفتارها مورد تحقیق قرار گرفته و نتایج آن در قالب ارجاعات در پاورقی منعکس گردیده است.

ویراستار محترم تا حد ممکن صورت گفتاری سخن را به نوشتاری تبدیل کرده است اما از دگرگون کردن متن و بازنویسی آن پرهیز داشته تا کیفیت پرداختن به بحث و شیوه آن عوض نشود. طبعاً اگر استاد محترم قرار بود به قلم خود چنین مباحثی را بنگارند، بسیار دقیق‌تر و پیراسته از اقتضائات کلاس درس به این امر می‌پرداختند. اما کمبود وقت ایشان و علاقه دانشجویان جهت بهره‌مندی از مباحث استاد ما را بر آن داشت تا خود به انتشار این آثار اقدام نماییم. لازم به ذکر است در برخی موارد که به دلایلی ابهاماتی در متن پیاده شده از نوارهای کلاس درسی وجود داشت، ویراستار ارجمند با مراجعه به استاد از نظر ایشان جهت بازسازی مطلب بهره‌برده است.

امید است انتشار این اثر در کنار سایر فعالیت‌های انجمن علمی دانشجویی الهیات گامی دیگر - گرچه کوچک - به منظور زمینه‌سازی

حضور سررنگ‌تر کلیه علاقه‌مندان و پژوهش‌گران در حوزه مطالعات اسلامی به ویژه دانشجویان دانشگاه علم و حدیث در عرصه جهاد علمی باشد. گامی در راستای تحقق مویات مقدمه معظم رهبری مد ظله العالی مبنی بر دستیابی این دانشگاه به جایگاه مرجعیت علمی در حوزه علوم انسانی.

بدیهی است بهره‌مندی از نظرات پژوهش‌گران ارجمند در مورد این اثر، ما را در ارائه کم‌نقص‌تر ویرایش‌های آتی، در قالب یک کتاب رسمی یاری خواهد نمود؛ لذا از طریق پست الکترونیکی و نشانی مندرج در شناسنامه‌ی اثر، مشتاقانه در انتظار انتقادهای پیشنهادی محظبان رجسته هستیم. در پایان لازم است زحمات کسانی که در ارائه این اثر ما را یاری نمودند تشکر کنیم.

مقدمه

مطالبی که در پیش‌اروی خوانندگان گرامی قرار دارد، صورت پیاده شده از مجموعه دروسی است که با همین موضوع از سوی بنده ارائه شده است. با وجود آنکه تلاش دانشجویان و همکاران عزیز بنده در آماده سازی این مجموعه، درخور تقدیر است، اما به هر روی باید به تفاوت ماهوی که میان القای درس و تألیف وجود دارد، توجه داشت. در این باره هم باید به کم دقتی ها و خطاهایی اشاره کرد که به سبب ارائه شفاهی درس، اجتناب ناپذیر است و هم به مطالب نگفته ای اشاره کرد که به سبب سطح مخاطبان درس و محدودیت وقت از بیان آن پرهیز شده است. البته همکاران در آماده سازی کوشش داشته اند تا حد ممکن هم از خطاها بکاهند و هم در سطح محدودی به مستند یابی مطالب بپردازند. در طی سالها فعالیت آموزشی و پژوهشی، بسیار رخ داده است که درسی با عنوان یکسان، بارها و با تفاوتی در مطالب توسط اینجانب ارائه شود، ولی در پیاده سازی حاضر، بر یکی از این دروس القا شده، یا تلفیق دو دوره تدریس بسنده شده است.

پوشیده نیست که اگر چنین درسنامه هایی با استقصای همه دروس القا شده و تجميع آنها فراهم آید، مستندیابی کامل در باره آن انجام شود، بخش هایی از مطالب گفته نشده در آن تدارک شود و نهایتاً به دیده تألیف نگریسته شده، یک دور با مسئولیت کامل مؤلف ویراست علمی شود، به

صورت مطلوب نزدیکتر خواهد بود. این مسیری است که به عنوان یک طرح کلان پژوهشی در دست انجام است و با توجه به صراجهاتی که وجود داشت، برآورد آن شد که به لحاظ مطلوبی دورتر، از امکانی که در دسترس است، چشم پوشی نشود. امید است که خطاها به دیده اغماض نگریسته، و مضامین به بوته نقد نهاده شود، باشد که بازتاب آن در اختیار ما قرار گیرد و بتواند در ویراست اصلی این آثار سودمند واقع گردد.

احمد پاکتچی، تهران ۹۰/۱۰/۲۰